

Textualizarea ne-spusului și discursivizarea traumei în Jurnal de Franz Kafka

Rezumat: Conceptul de «textualizare» a cunoscut de-a lungul timpului evoluții spectaculoase. De la încercarea de a textualiza informații verbale, vizuale, scriitorii vor ajunge să fie pătrunși de necesitatea textualizării ne-spusului, într-o tentativă de recuperare a inefabilului. Relevant ni s-a părut în acest sens cazul lui Franz Kafka, pentru care literatura este locul tuturor contradicțiilor și elucidărilor. Simțindu-se în permanență trădat de expresie, Kafka nu va renunța nici pentru o clipă la literatură. El va ajunge să textualizeze în *Jurnal ne-spusul*, folosindu-se de un limbaj care nu vorbește (*ein Reden, das nicht spricht*), care se prezintă ca posibilitate pură a vorbirii și care posedă două moduri: ascultarea (*das Hören*) și tăcerea (*das Schweigen*). Lectura *Jurnalului* denotă cu claritate că oamenii se exprimă autentic prin ceea ce nu spun, de unde rezultă incapacitatea de a se readuce pe sine din trecut ori de a se proiecta în viitor. *Jurnalul* rămâne o mărturie vie a aventurii eului în încercarea de a surprinde acea istorie a spiritului și, totodată, o terapie a traumelor suportate de-a lungul vieții. Universul său diaristic este bîntuit de fantasmе, replici întrerupte, suite de momente interioare, înregistrate static, frânturi ale unei atmosfere rămase în straturile de profunzime ale eului. Descumpănind la început, *Jurnalul* își relevă logica raportului dintre expresie și existență, încercarea de textualizare a ne-spusului la Kafka rămânând mult mai concludentă decât cea mai vibrantă expresie.

Cuvinte cheie: jurnal, textualizare, expresie, autenticitate, traume, singurătate

Abstract: The concept of «textualization» has known tremendous evolution over the time. In their endeavour to textualize verbal and visual information, the writers felt the need to textualize the untold, in an attempt to regain the ineffable. From this perspective, we have considered relevant the case of Franz Kafka, for whom literature is the place of all contradictions and elucidations. Feeling permanently betrayed by expression, Kafka did not relinquish literature for even a moment. He textualized *the untold* in the *Journal*, by using a language which does not speak (*ein Reden, das nicht spricht*), which is presented like a pure possibility of the speech and which possesses two aspects: the listening (*das Hören*) and the silence (*das Schweigen*). The reading of the *Journal* clearly highlights that people genuinely express themselves through what they do not speak out; and from here the incapacity to bring oneself back from the past or to project oneself in the future comes. The *Journal* is a live testimony of the ego's adventure in its attempt to discover the history of the soul and also, a therapy for the lifelong traumas. Its diaristic universe is haunted by shadows, interrupted remarks, series of inner moments recorded as static, fragments of an atmosphere concealed in the deep strata of the ego. Perturbing at the beginning, the *Journal* reveals the logic behind the relationship between the expression and the existence, the attempt of textualizing the untold in Kafka's works remaining more convincing than the most vibrant expression.

Keywords: journal, textualization, expression, authenticity, traumas, solitude

Scriitor excentric, prozator vizionar, autorul unuia dintre cele mai originale jurnale, deținătorul unui stil inconfundabil și al unei inedite recuzite epice, Franz Kafka rămâne «unul dintre cele mai mari genii ale epocii noastre» (Michel Carrouges).

Viziunea kafkiană asupra literaturii și a rostului acesteia, acribia textualizării și a demonstrației, severitatea actului critic față de propria creație dezvăluie «un caz» aparte, unic, ce mai ascunde suficiente artere neexplorate. La toate acestea se mai adaugă angoasele, fobiile, traumele și complexele scriitorului, pe care le reproduce într-un discurs, organizat în conformitate cu contururile tenebroase ale ființei, într-o tentativă de recuperare a inefabilului. Având în vedere structura lăuntrică a scriitorului,

care își face din singurătate și din *ne-spus* o veritabilă apologie, ținând cont, totodată, de stilistica scriiturii sale cu supape tănuite, ne-am întreat, în chip firesc, cum este textualizat ne-spusul său și cum sunt relevate la nivel de discurs traumele existenței sale frământate.

În încercarea de a elucida această problemă de cercetare, am plecat de la următoarele premise:

- Apologia singurătății kafkiene și relevarea ei la nivel de discurs.
- Criza comunicării, consecință a condiției însinguratului, și încercarea de textualizare a nespusului.
- Complexul vinei de a exista și discursivizarea traumelor existențiale, de unde au derivat două obiective majore:
  - Cum prinde chip ne-spusul, neexprimatul în creația lui Kafka?
  - Cum se reflectă la nivel de scriitură traumele kafkiene?

Apologia singurătății și, respectiv, condiția *exilatului în singurătatea sinelui*, suscită la rândul lor o serie de alte întrebări, cum ar fi:

- A fost Kafka cu adevărat un însingurat sau această condiție i-a fost atribuită pentru a spori aura legendarului?
- A fost o însingurare cultivată voluntar sau una derivativă, implicită?
- În ce au constat condiționările acestei însingurări?
- Care au fost consecințele literare ale condiției de însingurat?
- Rămâne ne-spusul din creația lui Kafka o consecință a acestei singurătăți?
- Ne-spusul la Kafka reflectă neîncrederea în capacitatea cuvântului de a surprinde inefabilul sau neîncrederea în forța sa creativă?
- Cum ajunge să fie textualizat acest ne-spus în opera sa?
- Ce legătură există între ne-spusul kafkian și traumele sale existențiale și cum sunt discursivizate cele din urmă?

În mod cert, singurătatea lui Franz Kafka nu a fost un mit. Autorul *Castelului* a fost un însingurat, lucru confirmat și de mărturiile oamenilor apropiați, dar și de propriile sale confesiuni reflectate de paginile de jurnal, de corespondență, dar și de ficțiune. Mărturisește la un moment dat în paginile jurnalului său:

Pare atât de rău să fii holtei, când, ajuns om bătrân și păstrându-ți cu greu demnitatea, să te rogi să fii primit dacă vrei să petreci o

seară printre ființe omenești, să-ți iei mâncarea într-o mână spre casă, să nu mai poți aștepta, cu liniștită încredere și în lenevie, pe cineva, să nu mai poți dărui ceva cuiva decât cu efort și cu ciudă, să trebuiască să-ți iei rămas-bun în fața porții casei, să nu poți urca niciodată alături de soția ta scara casei, să fii bolnav și să n-ai decât mângierea de a te uita pe fereastră, când mai ești în stare să te ridici în capul oaselor, să ai în camera ta numai uși care dau în camerele altora, să ajungi să urmărești înstrăinarea rudelor de care nu mai poți rămâne legat decât prin alianță... (*Jurnal* 34)

Kafka este chiar expresia singurătății, el simte plenar nevoia singurătății. Sub povara lumii osificată în convenții, el caută regăsirea de sine prin desprinderea de realitatea și redescoperirea esenței subiective. Regăsirea se realizează prin senzații succesive de imaterialitate a lucrurilor din jur. Singurătatea sa este de sorginte ontologică, implicită, fiind condiționată de o serie de factori. Toată viața Kafka a pendulat între familia evreiască, limba germană și poporul ceh, fără însă să-și găsească vreodată un loc statornic, și, reclamându-și, implicit, izolarea.

Conștiința sa era sfâșiată de aspirații neîmplinite, de iubiri zadarnice, de dăruiți fără răspuns. Om al epocii sale, legat de fire inextricabile de mediul său, Kafka n-a fost deplin acceptat și nici n-a acceptat deplin serviciile lumii sale. Ca om, scriitor și cetățean a ocupat perpetuu o poziție limitrofă, pe care însă a exprimat-o artistic cu o excepțională forță sugestivă, observă exegetul Radu Enescu (*Franz Kafka* 37).

Imaginea lui Kafka este a unui însingurat aflat în permanență în mijlocul luptei, incapabil să-și găsească locul în univers. Povestindu-și propria condiție umană, el o repetă pe aceea a evreului rătăcitor în lume, a omului aflat în căutarea lui Dumnezeu.

În același timp, Kafka și-a cultivat ostentativ această izolare. Se spune că a fost întrebat o dată: «Sunteți chiar atât de singur, domnule Kafka?», la care el a aprobat. «Precum Kaspar Hauser?» Kafka a râs: «Mult mai singur decât Kaspar Hauser. Sunt singur precum Franz Kafka». Singurătatea lui Kafka este tragică, determinând anxietatea și disperarea. Printr-un act de tortură conștientă, Kafka își provoacă singurătatea. Atât scrisorile, jurnalul și chiar opera sa de ficțiune dezvăluie o fobie inexplicabilă și angoasantă față de oameni, o teamă constantă că aceștia l-ar putea respinge, condamându-l la solitudine, pentru ceea ce el considera urâtenia sa fizică și spirituală. Mai

mult, Kafka le insuflă oamenilor din jurul său debilitatea sa respingătoare pentru a-și proclama benevol condamnarea la o izolare expansivă. S-ar putea să fie un gest instinctiv de autoprotecție. Astfel, în momentul când urmează să se căsătorească cu Felice Bauer, scriitorul îi formulează o cerere în căsătorie destul de bizară, având în vedere faptul că tinde mai degrabă să o determine să renunțe decât să accepte:

Vei pierde Berlinul, biroul care îți place atât de mult, prietenele, micile plăceri, perspectiva măritişului cu un bărbat sănătos, fericit și cumsecade, cu care să ai copii frumoși și sănătoși [...]. În locul acestor inestimabile sacrificii vei câștiga un om bolnav, slab, nesociabil, taciturn, posac, rigid și aproape fără speranță, a cărui singură virtute constă în faptul că te iubește. (*Corespondență I 25*).

El își explică izolarea și ca o condiție necesară pentru actul creației:

Pentru a putea scrie, se confesează Kafka lui Felice, am nevoie să mă izolez, dar nu 'ca un ermit', lucru care nu e suficient, ci ca un mort. Scrisul, în acest sens, e un somn și mai profund, altfel spus, e moartea, și așa cum nu poți scoate un mort din groapă, nici pe mine nu mă poți lua de la masa de scris noaptea. [...] numai așa pot să trăiesc. (*Corespondență I 17*)

Opera lui Kafka este opera unui artist izolat, care își simte izolarea ca pe o vină de neaflat și, în consecință, de neiertat. Este prin urmare un nesfârșit monolog pe marginea prăpastiei, în care se pune problema sensului existenței omenești», remarcă Ileana Mălăncioiu (*Vina tragică...90*). Singurătatea sa sufocantă reclamă neliniștea, anxietatea și disperarea. Asemenea lui Sisif, Kafka este și el conștient de existența pe care o duce – dezolantă și solitară, conștientizează efortul său ca fiindă umană, precară într-un univers absurd.

Singurătatea sinelui cristalizează natura lăuntrică a celui care se autodefinește drept propriul său monument funerar, condamnat la un definitiv exil interior. Pentru Kafka, autoexilul semnifică *fuga de sine* și *opțiune conștientă, revanșă și refuz*, constituind în același timp o *terapie*, menită să-i sondeze straturile de profunzime într-o strictă intimitate, fără riscul diluării în exterior. Autoexilul lui Kafka este *aventura eului* în drumul său spre *salvare*, este chiar *destinul implacabil*. Acesta e dramaticul destin al hiperlucizilor, care privind peste timpuri, nu se regăsesc în universul prea claustrat, prea limitativ, al prezentului.

Pentru cel care a ales să fie singur, ne-spusul va avea o încărcătură specială, căutând alte forme de exprimare, alte *necuvinte*, de care se îndoia și le punea la grea încercare. Și avea dreptate să se îndoiască pentru că cuvântul este semnul unei realități concrete sau sufletești, folosit drept material de către domeniul literaturii, dar care nu corespunde întotdeauna conținutului, iar expresia nu ne poate cuprinde de vreme ce, în dată ce numești o stare, starea se transformă. Toți marii scriitori au trăit criza comunicării și au simțit frustrarea trădării prin expresie. Vechea dogmă a expresiei identice cu conținutul nu mai convinge astăzi pe nimeni, deoarece – așa cum susține Eugen Ionescu – «expresia este tocmai ceea ce nu sunt eu», iar «articularea cuvântului este însuși începutul îndepărtării de mine» (*Nu* 181). Conținuturile sufletești vor putea trece doar parțial în cuvinte, întrucât «substanța afectivă a sentimentului este o emoție aparte, de cele mai multe ori filtrată: expresia ei literară nu este niciodată un strigăt pur, adică elementar, ci un sentiment mijlocit printr-o întregă urzeală verbală, chiar dacă această urzeală ia forma unui torent aparent amorf de imagini» (Doinaș 19). Adesea scriitorul ar vrea să dea sensuri noi cuvintelor, dar semnificațiile vechi îl domină. Altminteri, orice scriitor dorește să spună mai mult decât cuvântul de care se servește și care îi limitează posibilitățile, deoarece expresia nu cuprinde decât un fragment din esența sa intimă. «Expresia mă uniformizează, exclamă Eugen Ionescu, mă face la fel cu ceilalți; ea nu este nici măcar prima minciună, la frontiera adevărului, doar exprimarea unor minciuni prestabilite vechi, rigide» (*Nu* 182). Și acesta este chiar cazul lui Kafka. Lui i se potrivesc plenar distincțiile heideggeriene. Existența autentică are la dispoziție un limbaj care nu vorbește (*ein Reden, das nicht spricht*), care se prezintă ca posibilitate pură a vorbirii, și care posedă două moduri: ascultarea (*das Hören*) și tăcerea (*das Schweigen*); precum și un limbaj care vorbește, care se aude (*es verlautet*), care este comunicarea (*Mitteilung*). Dar, în cadrul acestuia din urmă, există un mod autentic constituit dintr-o vorbire esențială, numită de Heidegger, *Dichtung*; și o vorbire neesențială, inautentică, vorbăria goală, desemnată prin termenul *das Gerede*, specifică uzului cotidian al limbii (*die Alltagssprache*). «În modul său autentic de existență, omul heideggerian își articulează limbajul pe prima formă a acestuia, aceea a *ascultării* și a *răspunsului*, refuzând să urmeze tendința lui predicativ-conceptuală», (*Măștile adevărului poetic* 300), aceea care face, prin urmare, din el un simplu instrument de manipulare a lucrurilor și cunoștințelor. Așa ajunge să fie proclamată necesitatea unui limbaj interior, unicul cu adevărat autentic, în care cursivitatea logică, legătura între idei

nu au ce căuta. Astfel se explică magnetismul fragmentarismului operei kafkiene. Chiar dacă cele mai multe romane ale sale rămân neterminate (*America, Procesul, Castelul*), ele nu sunt mai puțin magnetice. Este vorba de acele spații lăsate libere, ne-spuse, care spun mai mult decât unele texte finite, este acea provocatoare invitație la lectura dincolo de text. Toată proza lui Kafka este «*inițiofugală*», adică o proză care se sustrage finitudinii – e incompletă, neterminată și cu atât mai plină de farmecul tensiunii. Kafka ar părea că se menține de principiul enunțat mai târziu de Harold Bloom, conform căruia istoriile mai lungi nu au forța să susțină tensiunea până la sfârșit.

Ne-spusul kafkian se relevă și în nemulțumirea sa față de propria creație, care, lăsând spații libere, nu putea fi considerată terminată și nici demnă de publicat. Toate marile sale romane vor fi publicate postum: *America, Procesul, Castelul*, ca și culegerile de povestiri: *Un artist al foamei, Descrierea unei lupte, Marele zid chinezesc*, etc. Doar la insistențele lui Max Brod povestirile din *Contemplare*, cu care debutează Kafka vor vedea lumina tiparului. Max Brod mărturisește că ultimele caiete de jurnal care reflectau ultimii ani de viață al lui Kafka au fost distruse de autor. Putem intui doar că Franz Kafka nu a vrut să fie cunoscute anumite intimități din viața sa. Cunoașterea de sine nu este obligatoriu să devină cunoaștere publică. Kafka va împinge până la paroxism această neîncredere în potențialul expresiei, dar și în capacitatea sa de a transpune trăirea, încât spre sfârșitul vieții va solicita să-i fie arsă opera.

Ne-spusul la Kafka reflectă, prin urmare, în egală măsură neîncrederea în capacitatea cuvântului de a surprinde inefabilul, dar și neîncrederea în propria forță creativă. Sclav al literaturii și al expresiei artistice, Kafka era conștient de faptul că nu există expresii ideale pentru relevarea inefabilului:

Trebuie să acumulez în mine niște incertitudini, până ca ele să devină o certitudine mărunță sau o scrisoare. De câte ori – spre a nu exagera, să zic: de vreo zece seri – am tot compus, înainte de a adormi, acea primă scrisoare. Or, unul dintre lucrurile din pricina căruia sufăr este că nimic din ce-am alcătuit temeinic în prealabil nu pot să aștern pe hârtie mai târziu într-un mod fluent. Memoria mea e într-adevăr foarte proastă, dar nici cea mai bună memorie nu m-ar ajuta să scriu cu fidelitate măcar un fragment, oricât de mic, pe care l-am conceput anterior și n-am făcut altceva decât să-l țin minte, pentru că în interiorul fiecărei fraze există nuanțe ce trebuie să rămână în suspensie, înainte de a fi puse pe hârtie. (*Jurnal* 173)

Neîmplinirea în plan artistic vine dintr-o neîncredere în capacitatea cuvântului de a-i transpune fondul de idei, dar și cel emoțional, criză resimțită de toți marii creatori. Cu atât mai nerecunoscător se dovedește acesta, cu cât constituie chiar marca purtătorului său: «Ia seama! Literele și cuvintele se fac comode, se întind, mustăcesc pe sub depunerile abdominale; altele se mai clatină pe picioare, sunt gălbejite și vădesc o digestie proastă. Nu te mira însă, fiindcă asta se trage de la intestinul meu scârbos și de la stomac și de la un fel de supraalimentație idioată (într-o scrisoare către Paul Kisch)» (*Ibid.* 21). Kafka se simte trădat de cuvânt pe motiv că acesta ar suporta o alterare chiar la nivelul expresiei.

Totodată, el nu avea încredere în forța sa de expresie, de unde angoasele care îl macină și care transformă paginile de jurnal în lamentații. Scrie greu, chinuit, dar nu renunță: «Nici un cuvânt din ce scriu nu se potrivește cu altul... îndoielile îmi înconjoară fiecare cuvânt înainte ca eu să-l conjur, ce tot spun, cuvântul acesta îl inventez eu acum» (*Ibid.* 52).

Cea mai mare parte a jurnalului se învâрте în jurul luptei zilnice împotriva lucrurilor, împotriva celorlalți și a lui însuși pentru a ajunge la același rezultat: să lase câteva cuvinte în jurnalul său. Totodată, în ceea ce rămâne ne-spus la Kafka sunt proiectate mai multe stări poetice, de textuare (care definește ceea ce Marin Mincu numea *textualism hiperconștient*, interogații ale eului narant, mituri ale unui «veritabil festin al intelectului», relevate prin meta-textualizare). Problema în această situație nu mai este exprimarea, spusul, verbalizarea, ci ceea ce rămâne neexprimat într-un substrat al subconștientului care, în cazul unor scriitori de talia lui Kafka conține și mai multă literatură. *Jurnalul* în acest sens relevă nu atât importanța scrierii, facerii literaturii, cât a descrierii mecanismelor de atingere a acesteia:

Scrisul e o răsplătă dulce, minunată, dar pentru ce? Noaptea am înțeles, cu claritatea unei lecții pentru copii, că e răsplata pentru servicii diavolești. Coborârea aceasta la stihiiile întunecate, descătușarea aceasta a unor spirite care altminteri, prin natura lor, sunt ținute în lațuri, aceste îmbrățișări îndoielnice și câte se mai petrec pe acolo, jos, despre care apoi nu mai știi sus nimic, atunci când scrii povești la lumina soarelui. Poate că există și un alt fel de scris, eu nu-l cunosc decât pe acesta; noaptea, când spaima nu mă lasă să dorm, nu-l cunosc decât pe acesta. (*Scrisoare către Max Brod, 5 iulie 1922*)

Jurnalul este în acest sens autoreferențial, exemplificând mai degrabă cum se face literatura. O gândire autentică, aceea care se folosește pe sine spre a-și cunoaște condiția ontică nu dă propriu-zis răspunsuri, ea răspunde întrebărilor cu alte întrebări. Așa s-ar explica și caracterul aparent fragmentar al operei kafkiene care l-a nemulțumit pe autor, considerând-o imperfectă. Scriitorul nu ne va da scrieri întregi, ci numai fragmente, secvențe de existență ce curg poetic, fiind dictate auctorial de memoria afectivă. Așa se explică și faptul că unele textele se regăsesc în alte texte, relevându-se o conștiință de sine a textului.

Lectura jurnalului constituie indiscutabil o fascinantă inițiere în ceea ce s-a numit «atelierul» unuia dintre cei mai autentici reprezentanți ai modernității. În șantierul său literar pot fi descoperite schițele și bruiioanele unor încercări neduse la bun sfârșit, trădând sififica căutare a sensurilor, a formulelor, a adevărului. Jurnalul găzduiește diverse fragmente de proză *en train de se faire*, dintre care unele nu vor mai prinde chip, iar altele se vor contura, impunându-se cu fermitate. În iarna 1911-1912, spre exemplu, notează, într-o primă versiune, un fragment, modificat integral ulterior, și care, extins, va constitui viitorul roman despre America, iar spre sfârșitul anului, trece în paginile jurnalului *Metamorfoza*, etc.

Procesul textualizării presupune o dublă autoreflexie: pe de o parte, a textului, care pe măsură ce avansează își selectează un anumit discurs, centrat pe limbajul tăcerii, iar, pe de altă parte, conștientizarea acestui discurs aflat în act, face ca textul să-și continue o «devenire autonomă», să se diferențieze prin autoreferențialitate, autospecularitate, autoscopie.

Jurnalul nu recuperează realul, ci se distanțează mai degrabă de el. Se recuperează prin scriitură ne-spusul. Actul scriiturii devine echivalentul cu «încercarea de a spune ne-spusul». Orizontalitatea scriiturii kafkiene nescrise poate fi definită ca titlu al paginii goale – este o sugestie a realului, care poate fi recuperat prin ne-spus. Trăirile autentice nu pot fi textualizare, ele rămân titluri ale ne-spusului care rămâne nealterat de expresie. Spusul, în cazul lui Kafka, este doar umbra realității, ne-spusul devenind adevărata realitate kafkiană.

Să revenim la funcțiile jurnalului la Kafka și la capacitatea acestuia de a textualiza nespusul. Dacă teoria că există două tipuri de jurnal intim în funcție de obiectul lui (unul care privește înăuntru și altul care adună fapte din afară) este verosimilă atunci cele 13 caiete ale lui Kafka ilustrează plener prima categorie. El ține un jurnal înideea că poate să-l ajute să se cunoască mai bine: jurnalul ca instrument al cunoașterii de sine. El gândește jurnalul

ca pe o cronică a vieții interioare și, în chip inevitabil, ca pe un obiect al cunoașterii: «Cunoașterea completă de sine însuși, a putea cuprinde întinderea capacităților sale întocmai cum face o mână care cuprinde o minge» (8 aprilie 1812). Cum bine observă, Eugen Simion, «Kafka are o personalitate complexă și o existență interioară pe mișcare» (*Jurnalul ca instrument al cunoașterii de sine* 3), care, observăm, nu este relevată pe deplin nici în jurnal. Nespusul se aglomerează și aici proiectând diverse teme.

Marthe Robert, reputat critic psihanalitic, traducătoarea jurnalului kafkian în franceză a descoperit, din unghiul său de vedere, câteva teme prioritare: cea dintâi este tema autocunoașterii, a doua este tema luptei sau tema apărării (sentimentul de a fi mereu atacat, încolțit de necunoscuți, dese coșmaruri, în care iese întotdeauna un dragon, un individ agresiv și mai multe instrumente de tortură), în fine, psihanalista reține alte două motive recurente: singurătatea și dificultatea de a scrie. Împreună, în ordine retorică ele formează o *figură a refuzului*.

În mod paradoxal, Kafka care va înregistra prioritar în jurnal disperările, angoasele începând să țină jurnalul cu un sentiment de plenitudine și fericire interioară. Pe 23 ianuarie 1911, o exprimă în mod direct: «Multe lucruri despre mine pe care nu le-am notat în aceste zile din pricina, pe de o parte, a lenei mele (dorm mult și profund ziua), pe de altă parte, din frica de a nu trăda cunoașterea de mine însumi».

Conștient că jurnalul, mai mult decât opera de ficțiune poate releva natura sa interioară la nivel de discurs, Kafka bate în retragere. Jurnalul va releva mai puțin slăbiciunile trupului și conștiința fragilității sale, denotând mai degrabă contrariul: «o curiozitate și, apoi, o angoasă mediată, în fine, o preocupare care transformă pe măsură ce este gândită, analizată, într-o veritabilă fantasmă în sens psihanalitic» (Simion 3).

O frază din jurnal care se referă la scopul jurnalului explică implicit voalarea spusului la nivel de discurs: «Cunoaște-te pe tine însuși nu semnifică *observă-te*. Observă-te este cuvântul șarpelui. Asta vrea să spună: transformă-te în stăpânul actelor tale. Or tu ești deja stăpânul actelor tale. Cuvântul înseamnă: Distruge-te, adică un lucru rău». Numai astfel, mai zice Kafka, *te poți transforma în ceea ce ești*, adică neprimând explicit tot, reușești să-ți comunici nealterat propria ființă interioară. În altă parte, mărturisește că descriind destrămarea goală, scrisul vindecă spiritul bolnav de neliniște, dar asta nu înseamnă că acoperă toate spațiile, de unde veșnica nemulțumire a scriitorului. Pentru el, literatura este un fapt de

viață și de moarte, este o opțiune fundamentală, este unica lui șansă de salvare, posibilitate de a supraviețui. «A scrie este pentru acest autor un verb existențial. Ființa lui nu este determinată, cum zic filosofii că este determinată și exprimată ființa omenească în genere, prin verbele *a fi* și *a avea* (verbe ale *ființării*, le numește Noica), dar și prin *a scrie*», observă Eugen Simion (*op. cit.* 3). Iar aici a scrie nu înseamnă a scrie frumos, ci altceva cu mult mai profund. Pentru Kafka scrisul face parte dintr-o mitologie a ființei.

Jurnalul rămâne totodată o mărturie vie a aventurii eului în încercarea de a surprinde acea istorie sănătoasă a spiritului și, totodată, o terapie a traumelor suportate de-a lungul vieții. Universul său diaristic este bântuit de fantasmе, imagini, gesturi, replici întrerupte, suite de momente interioare, înregistrate static, frânturi ale unei atmosfere rămase în straturile de profunzime ale eului. Individul kafkian se conturează ca o ființă nenorocită și dominată de sentimentul vinovăției. Acest sentiment al culpabilității îl torturează, iar în singurătate se agravează și mai mult. Descumpănind cu violență la început, *Jurnalul* își relevă încetul cu încetul logica fără cusur a raportului dintre expresie și existență, încercarea de textualizare a ne-spusului la Kafka rămânând mult mai concludentă decât cea mai vibrantă expresie.

Cea mai gravă tortură kafkiană care prinde diverse proiecții în text este neputința de a scrie, venită din complexul unei inferiorități cultivate în copilărie. Altminteri, printre acuzele pe care i le aduce tatălui în celebra *Scrisoare către tată*, cele mai înverșunate vizează reticența acestuia față de vocația sa scriitoricească: «Mai dureros în ce mă privește ai nimerit-o cu aversiunea ta față de scrisul meu și față de ceea ce, fără ca tu s-o știi, avea legătură cu el».

Această tortură ia diverse forme: de la imaginea unui cuțit răsucit adânc în rană până la târârea și strivirea în încăperi: «Mereu imaginea unui cuțit lat de măcelar, foarte grăbit, tăind cu o regularitate mecanică în mine, venind dintr-o parte și desprinzând fâșii extrem de subțiri care, pentru că totul se desfășoară foarte repede, zboară în jur aproape răsucindu-se» (*Jurnal* 56). Literatura este pentru Kafka o competiție dură pe care scriitorul o duce în primul rând cu sine însuși. Ea adună toate suferințele, ezitățile, reluările, traversările aproape ritualice de ceea ce diaristul numește frecvent teritoriul *disperării goale*. În una din afirmațiile din jurnal, din 30 noiembrie 1914, Kafka susține:

Nu pot să continu să scriu; am atins ultima limită, în fața căreia voi aștepta poate ani de-a rândul până voi putea începe o nouă povestire care, de obicei, va rămâne neterminată. Acest destin mă urmărește. Și sunt, o dată în plus, rece și insensibil, nu-mi rămâne decât plăcerea senilă pentru repaosul total.

Singurătatea, dezarticularea temporală, incoerența, discontinuitatea, fragmentarismul sunt doar câteva din dominantele lumii kafkiene, care încearcă o reprojectare a ne-spusului la nivel de discurs.

Bibliografie

- Doinaș, Ștefan, Aug., *Măștile adevărului poetic*, București, Editura Cartea Românească, 1992.
- Doinaș, Ștefan, Aug., *Orfeu și tentația realului*, București, Editura Eminescu, 1974.
- Enescu, Radu, *Franz Kafka*, Oradea, Editura AION, 2007.
- Kafka, Franz, *Corespondență (I)*, trad. de Radu Gabriel Pârvu, București, Editura RAO, 2005.
- Kafka, Franz, *Jurnal*, trad. de Radu Gabriel Pârvu, București, Editura RAO, 2002.
- Ionescu, Eugen, *Nu*, București, Editura Humanitas, 1991.
- Mălăncioiu, Ileana, *Vina tragică. Tragicii vechi. Shakespeare. Dostoievski. Kafka*, București, Editura Cartea Românească, 1978.
- Simion, Eugen, «Jurnalul ca instrument al cunoașterii de sine», in *Literatorul*, 1996, nr. 36.